

JUKKA KOSKELAINEN

Sammakko kiehuvässä vedessä

– muutama huomio Venezuelan hupenevasta sananvapaudesta

Siitä saisi juonen poliittiseen trilleriin. Toimittaja Patricia Poleo on paennut Miamiin, koska hän ei tahdo oikeuden eteen Venezuelassa. Mistä häntä syytetään? Osallisuudesta salaliittoon, joka murhasi valtion syyttäjän Danilo Andersonin. Pommi räjähti, kun Anderson istui autossa. Poleo taas oli julkaissut artikkeleita, joissa hän väitti, että Andersonin murhan taustalla oli hallituksen sisäinen ryhmä.

Patricia Poleo toimitti *El nuevo país* -lehteä, jonka levikki oli vaivaiset parikymmentä tuhatta kappaletta. Levikki nousi tosin huomattavasti, kun Poleo vuonna 2002 julkaisi artikkelisarjan, joka käsitteli sitä, mitä hänen mukaansa todella oli tapahtunut saman vuoden oudossa vallankaappauksessa, joka pakotti presidentti Hugo Chávezin luopumaan vallasta – **mutta vain kolmeksi päiväksi**. Poleon kolumneista myytiin kadulla jopa valokopioituja versioita.

Vuonna 2004 Poleo kirjoitti Danilo Andersonin murhasta. Poleo oli päätenyt tutkimuksissaan siihen johtopäätökseen, että murhan takana oli hallituksen sisällä toimiva ryhmä, jonka oli kaiken huippuna määrä olla yhteistyössä Andersonin kanssa. Tällä olisi vain ollut ryhmän kannalta vaarallisia tietoja hallussaan. Yleinen syyttäjä Isaiás Rodríguez nosti kuitenkin syytteen Poleota vastaan osallisuudesta Andersonin murhaan. Todistajia oli tasan yksi: kolumbilainen Giovanni Vázquez, joka väitti toimineensa maansa pahamaineisissa puolisolitaalisissa joukoissa ja olleensa läsnä murhaa suunnitelluissa kokouksissa.

Vázquez kertoi, että itse asiassa salaliiton oli määrä murhata presidentti Chávez, mutta kun se ei siihen pystynyt, kohteeksi valittiin syyttäjä Anderson, jonka tehtävänä oli muun muassa tutkia vuoden 2002 vallankaappauksen mahdollisia syyllisiä. Oppositiota edustava televisiokanava Globovisión pystyi osoittamaan kolum-

bialaisen huijariksi. Mies oli väärentänyt elämäkertansa ja ollut vankilassa silloin, kun salaliiton väitetyt kokoukset oli pidetty. Lisäksi hän muutti koko ajan tarinaansa ja kertoi lopuksi, että Rodríguez oli tarjonnut hänelle puoli miljoonaa dollaria, jotta hän toimisi jutun todistajana.

Mutta ehkä tämä tarina kuulostaa sittenkin fars-silta, eikä se kelpaisi jännityskirjailijoille liian epäuskottavana. Mutta todellisuus on ikävä kyllä joskus epätodennäköinen. Tarina kuitenkin paljastaa sananvapauden tilan Venezuelassa, ja siksi Hugo Chávezin johtamasta maasta on medioissa tehty yhä useammin huolestuneita ja avoimen kriittisiäkin katsauksia. Vastapainoksi saamme kuulla usein aivan vastakkaisen näkemyksen. Sen mukaan sananvapautta ei Venezuelassa rajoiteta, ja lisäksi kriittiset tiedotusvälineet ovat oligarkkien hallussa. Niitä tulisi toki rangaista kumouksellisesta toiminnasta ja yhteistoiminnasta CIA:n kanssa, mutta maan presidentti Chávez on suunnattomassa armeliaisuudessaan sietänyt niitä näinkin pitkään, koko tähänastisen yksitoistavuotisen hallitusvaltansa ajan.

Venezuela ei ole enää vain kaukainen öljyntuottajavaltio, vaan se on saanut vahvan symbolisen latauksen. Venezuelasta on tullut uusi Kuuba, Nicaragua tai Kiina, ääriyaseemiston sillanpääasema, josta käsin ”toisenlaisen maailman” kerrotaan olevan mahdollinen. Pitkään saatiin lukea ja nähdä Chávezin tempauksia piristävinä välipaloina, jotka toivat kaivattua väriä politiikkaan; ja varmasti monia huvitti, kun hän totesi YK:ssa George W.

Bushin jäljiltä ilmaan jääneen rikinkatkun. Venezuelasta on tullut punainen vaate, joka on jakanut mielipiteitä viime vuonna. Oikeisto ja vasemmisto tuntuvat olevan uudestaan olemassa, kun Venezuelasta keskustellaan.

Mutta Venezuelan sananvapauskysymys ei voi olla mitenkään vasemmistolainen tai oikeistolainen asia. Tahdon myös kumota solidaarisuusjärjestöjen viestit. Sananvapaus on koko ajan heikentynyt, eikä oligarkeilla ole enää ratkaisevaa sananvaltaa hallituksen tiedotusmyllyllä. Mutta sekään ei ole koko kuva.

Television ylivalta

Syytettä Patricia Poleota vastaan ei ole peruutettu, ja hän elää yhä maanpaossa Miamiassa. Hän jatkaa *El Nuevo País* -lehden kolumnistina, hänellä on oma verkkosivu, ja hän kirjoittaa pelkästään hallituksen vastaisia artikkeleita. Jokunen muukin toimittaja on tehnyt pakomatkan Miamiin, mutta yleensä he ovat rohjenneet palata Venezuelaan. Kovin monta toimittajaa ei ole tapettu, ja tapetut ovat toimineet melkein aina pienillä paikkakunnilla kaukana pääkaupungista.

Siksi Venezuela ei ole ollut sananvapausjärjestöjen kuumiin maa. Se ei ole herättänyt samanlaista kiinnostusta kuin Kuuba, Kiina tai Iran, joiden kanssa Venezuelalla on hyvin läheiset suhteet. Maan tilanne ei oikein mahdu vallitsevaan mielikuvaan, joka jakaa maailman helposti kahtia: joko sananvapautta noudatetaan tai ei noudateta. Mielikuvan mukaan edelliseen ryhmään kuuluvat niin sanotut demokraattiset maat, joissa voi hyvinkin ilmetä kaikenlaisia pöyristyttäviä ongelmia mutta joissa sana on vapaa, jos sitä vain käyttää. Jälkimmäiseen ryhmään kuuluvat tietysti diktatuurit ja totalitaariset maat, joissa hallitus kontrolloi tiukasti tiedotusvälineitä.

Venezuelan muitakin kriittisiä tiedotusvälineitä on uhkailtu, mutta ne jatkavat yhä toimintaansa ja julkaisevat hallitusta rajustikin kritisoivia artikkeleita. Eivät kuitenkaan kaikki. Televisio on Venezuelan tapaisessa maassa ylivoimaisesti vaikutusvaltaisimman tiedonlevityskanava. Sanomalehtien lukijoita ja internetin aktiivisia käyttäjiä on ehkä runsaat puolet siitä mitä Suomessa. Kun avaan television maan pääkaupungissa Caracasissa, tarkistan aina kanavien aatteellisen linjan. Hallitukselle kuuluu seitsemän kanavaa, oppositiolle yksi ainut. Sitten on suuri kaupallinen kanava Venevisión, jonka uutistarjonta myötäilee hallitusta, ja Televen, joka yrittää olla neutraali ja poliittisesti vaitonainen. Lisäksi näkyy kolme kanavaa, jotka eivät kommentoi politiikkaa mitenkään.

Vuonna 2007 hallitus sulki yhden kanavan, RCTV:n, tai oman ilmoituksensa mukaan ei enää uusinut sen toimintalupaa, koska kanava oli tukenut vuoden 2002 vallokkapöytäkirjasta presidenttiä vastaan. Oikeampi syy piilee varmasti kanavan aamuohjelmissa, jossa presidenttiä arvosteltiin kärkkäästi, usein värikkäällä, kansaan menevällä kielellä. Siksi näitä ohjelmia katsoivat monet slummialueiden asukkaatkin. RCTV siirtyi kaapeliverkkoon. Hallitus kielsi sen toiminnan tämän vuoden alussa sieläkin.

Propagandaa ja marxismia

Venezuela on jakautunut maa. On pieni ryhmä rikkaita, todellisia oligarkkeja, hupeneva keskiluokka ja köyhät. Presidentti saa kannatuksensa lähinnä köyhiltä alueilta. Siellä tulinen retoriikka ja äärimmäinen populismi purevat paremmin. Slummeihin on perustettu ”yhteisöneuvostoja”, joiden tehtäväksi ilmoitetaan asukkaiden intressit, mutta jotka ovat pikkuhiljaa saaneet yhä poliittisemmän luonteen. Opposition ryhmiä toimii köyhillä alueilla niukasti, joten siellä tiedonvälityksessä vallitsee käytännössä hallituksen monopoli.

Se tarkoittaa myös, että ihmisiä haetaan kotoa äänestämään ja heille tehdään selväksi, ketä pitää äänestää. Näin varmistetaan presidentin vallan jatkuminen vaaleilla, joita onkin järjestetty taajaan, ja Chávez on voittanut ne kaikki, yhteensä ainakin kaksitoista kertaa. Ainoa poikkeus on kansanäänestys, jossa kysyttiin, voiko presidentin toimikautia jatkaa loputtomiin. Mutta koska presidentti hävisi niukasti, äänestys järjestettiin seuraavana vuonna uudestaan kovemman propagandakampanjan turvin, ja silloin presidentti sentään jo voitti.

On myös mahdotonta tietää tarkkaan, kuinka suuri kannatus hallituksella eli presidentillä näillä alueilla tosiasiassa on, koska monet kertovat mielipidetiedusteluissa kannattavansa presidenttiä huolimatta siitä, mitä he oikeasti ajattelevat. He yksinkertaisesti pelkäävät ilmaista todellisia kantojaan, koska väärästä ajattelusta saattaa koitua hallituksen pienten avustuspakettien menetys. Slummialueilla on viime aikoina kuitenkin alettu uudestaan ilmaista tyytymättömyyttä paukuttamalla kattoiltoja. Tämä protestointitapa saavutti suuren suosion jokuunen vuosi sitten, ja meteli oli välillä korvia huumaava, kunnes hallitus yksinkertaisesti julisti kattilansoiton laitto-maksi ankarilla rangaistuksilla uhaten.

Silti presidentin kannatus on edelleen suurta, paikoin kiihkeääkin, ja se saa jopa uskonnollisia sävyjä. Kannatuksen perusta tuskin on pelkissä vähävaraisten avustushjelmissä, jotka ovat jonkin verran lievittäneet köyhyyttä, sillä sellaisia ohjelmia oli aikaisemminkin hallituksilla. Kannatuksen ylläpitoon vaikuttaa olennaisesti juuri tiedonvälitys, joka korottaa presidentin ylivoimaiseksi sankariksi, itsenäisyysankari Simón Bolívarin työn jatkajaksi planetaarisella tasolla. Hänet saatetaan maalata samaan kuvaan Jumalan, Jeesuksen ja Bolívarin kanssa.

Television puolella hallitus saa sanomansa kuuluviin kuudella valtakunnallisella kanavalla, mutta se osaa myös ovelamman taktiikan. Se on nimittäin perustanut satoja niin sanottuja vaihtoehtoisia kanavia niin televisioon kuin radioon. Kun niitä katsoo, saa kuultavakseen edelleen pelkkää presidentin ja hallituksen ylistystä ja opposition parjausta, mutta ääneen pääsevät vähän enemmän myös tavalliset ihmiset, kunhan he vain ilmaisevat aktiivisesti kannatustaan presidentille. Ulkomailla näitä kanavia on joskus esitelty sosiaalisina tiedotusvälineinä, ikään kuin puolueettomina, koska niissä kuuluu kansan oikea ääni.

Sanomalehdistössä hajonta on suurempaa. Suurin lehti *Últimas noticias* on saavuttanut noin 300 000 le-

”Venezuelan kaikkien televisio- ja radiokanavien on välitettävä hallituksen lähetyksiä, presidentin puheita ja propagandaohjelmia.”

vikin maassa, jossa on noin 27 miljoonaa asukasta. Lehti on selvästi hallituksen puolella, joskin se antaa joka sunnuntai kokonaisen sivun oppositiopoliitikko Julio Borgesin käyttöön. Viime aikoina lehden yleissävy on mielestäni ollut melko melankolinen ja siten poikennut hallituksen yleisestä tiedotuslinjasta, joka julistaa vallankumousta, sosialismia ja marxismia kiihkein sanankääntein, jotka me keski-ikäiset muistamme hyvin Suomen seitsenkymmenluvulta. Sävy onkin väliin identtinen sen ajan neuvostotiedotuksen kanssa, mikä aiheuttaa ainakin minussa outoja *déjà vu* -kokemuksia. Yhdessä television tietoiskussa jopa kerrottiin, mitkä muut maat ovat toteuttaneet sosialismin. Mainittiin sellaisia maita kuin Kuuba, Tšekkoslovakia, Puola ja Kiina. Ei kerrottu, että Tšekkoslovakiaa ei ole, eikä sitä, miten muille Itä-Euroopan maille kävi.

Sanomalehdistä kakkosena on *El nacional*, levikki noin 200 000. Kun Chávez valittiin vuonna 1998, lehti oli yksi valinnan suurimpia taustavaikuttajia. Se julkaisi näyttäviä kokosivun artikkeleita, joiden mukaan Venezuela ajautuisi pahimmillaan sisällissotaan, ellei Chávezia valittaisi. Sittemmin lehti siirtyi opposition leiriin, se kun sai osansa uhkailuista sekä-että-linjansa tähden.

Puhetta riittää

Presidentti Chávez on saanut maailmalla melkoisesti sympatiaa, koska hänen koetaan taistelevan köyhien oikeuksien puolesta. Itse on ole kuitenkaan havainnut mainittavia parannuksia heidän oloihinsa huolimatta valtavista öljytuloista. Eikä voi tietää, mitä jokin muu poliittinen ryhmä olisi saanut aikaan korkeiden öljynhintojen aikaan, sillä ne eivät ole juuri saaneet tilaisuutta päästä valtaan. Ja kaikki poliittiset ryhmät ilmoittavat olevansa köyhien asialla.

Kun Chávezin aikaa on kestänyt nyt yli yksitoista vuotta, maan infrastruktuuri vaikuttaa olevan entistä huonommassa kunnossa. Sähköverkko kaipaa uudistusta, ja sähkön säännöstely ja katkokset ovat tavallisia. Ruoka-kaupasta ei aina saa peruselintarvikkeita, vaikka uuden sosialistisen talouden myötä kansalle on luvattu ummet lammet.

Perinteisillä oligarkeilla ei näytä enää olevan mahdollisuuksia valtaan. He ovat hävinneet tiedotussodan varmasti myös siksi, että he ovat aliarvioineet entisen everstiluutnantti Chávezin strategisia kykyjä. Lisäksi rikkaan

imagolla ei enää saa poliittista valtaa. Maan uudet oligarkit näyttävätkin kuuluvan hallituksen riveihin. Yksi vanhakin luopui Chávezin vastustamisesta. Latinalaisen Amerikan rikkain liikemies Gustavo Cisneros omistaa Venevisión-televisiokanavan, jolla on yksinoikeudet tuiki tärkeisiin Miss Venezuela -kisoihin ja joka näyttää niin ikään huipputärkeitä baseballin loppuottelut. Vuonna 2003 Cisneros tapasi Miamissa presidentti Chávezin ja Jimmy Carterin. Ei tiedetä, mitä tapaamisessaan puhuttiin ja päätettiin, tiedetään vain, että tapaaminen järjestettiin, ja sen jälkeen Venevisión ei enää arvostellut hallitusta juuri lainkaan.

Globovisiönin johtaja Guillermo Zuloaga osallistui maaliskuun lopulla Amerikan maiden sananvapausjärjestö SIP:n kokoukseen Venezuelassa. Hän ilmoitti, että ”ei voida puhua sananvapaudesta, kun hallitus käyttää valtaansa tukahduttaakseen tiedotusvälineitä ja sulkeakseen niitä, kun se on lähettänyt 2000 omaa lähetystään vuodessa ja kun presidentti käyttää valtaansa manipuloidakseen yleistä mielipidettä”. Tämän jälkeen Zuloaga vangittiin välittömästi, koska hän oli ”yllyttänyt rikokseen, osallistunut salaliittoon ja levittänyt väärää tietoa”.

Mutta Zuloaga ei levittänyt väärää tietoa. Hallitus on sulkenut kymmeniä radiokanavia ja käyttänyt valtaansa, jotta kriittiset sanomalehdet eivät saisi paperia, ne kun joutuvat hankkimaan sen huonolla, epävirallisella valuuttakurssilla. Se lähettää omia ohjelmiaan, presidentin puheita ja propagandaohjelmia, jotka maan kaikkien televisio- ja radiokanavien on välitettävä samaan aikaan. Näille lähetyksille ei ole asetettu minkäänlaista rajoitusta; presidentti voi alkaa puhua milloin vain ja jatkaa kuinka kauan tahansa. Kuten sanottua, jo televisiokanavien määrässä presidentillä on moninkertainen ylivoima opposition nähden.

Globovisiönin toiminta on jatkuvasti vaakalaudalla. Mikäli tämä kanava katoaa, Venezuelan televisio on siirtynyt käytännössä neuvosto aikaan. Enää ei tarvitse matkustaa pelkästään Kuubaan, kun tahtoo kokea sosialismin ulkomuseon tai kokea nostalgisia värähdyksiä.

Sanelupoliitikkaa

Sananvapaus on tietenkin kirjattu Venezuelan vuonna 1999 hyväksytyyn perustuslakiin, jonka mukaan ”tiedonvälitys on vapaata ja monimuotoista, ja se sisältää

lain osoittamat velvollisuudet. Jokaisella on oikeus oikeaan, todenmukaiseen ja puolueettomaan informaatioon, ilman sensuuria, tämän perustuslain periaatteiden mukaan, kuten myös oikeus vastaukseen ja oikaisuun, kun katsoo joutuneensa vahingon kohteeksi väärien tai loukkaavien tietojen takia.” Muotoilu poikkeaa aika lailla vaikkapa Suomen perustuslaista, Euroopan ihmisoikeussopimuksesta tai YK:n peruskirjasta, jotka tekevät sananvapauteen mahdollisimman vähän rajoituksia. Venezuelan perustuslaki sisältää painotuksen oikeudesta ”todenmukaiseen” (*veraz*) tietoon, ja tämä sanamuoto herätti huomiota jo peruslain julkaisun aikaan.

Sananvapauden määritelmät olettavat yleensä, että on äärimmäisen hankala määritellä totuudenmukaista tietoa. Siksi on varauduttava debateihin ja eri osapuolten kuulemiseen. Vuonna 2004 Venezuelan hallitus säätöi lain, joka antoi tiedotusvälineille tehtäviä ja ikään kuin tarkensi, mitä todenmukainen tieto sille merkitsee. Laki sai lehdistössä välittömästi lempinimen ”suukapulalaki”, koska se soi valtiolle (joka on tässä tapauksessa yhtä kuin hallitus) mahdollisuuden puuttua tiedotusvälineiden sisältöön. Laki puhui tietenkin vapaasta tiedonvälityksestä mutta asetti samalla ”sosiaalisen vastuun” sen yläpuolelle. Niinpä tiedotusvälineiden velvollisuuksiin kuuluu muun muassa ”edistää venezuelalaisen kulttuurin arvoja”.

Laki ei kerro, mitä nuo arvot ovat. Siihen kykenee käytännössä vain yksi taho, tietenkin maan hallitus ja viime kädessä presidentti, joka on tosiaankin diktaattori teknisessä ja käytännöllisessä mielessä: hänellä on valta sanella, mitä tehdään. Jos presidentti keksii jokaviikkosisästä monituntisessa ohjelmassaan *Aló, presidente* jonkin aatoksen, ministereiden tehtävä on panna hänen ideansa välittömästi täytäntöön. Jokin aika sitten hänelle esimerkiksi juolahti mieleen, että valtion öljy-yhtiön poraustornien ympärillä olevia maita voisi käyttää lehmien laidunmaina. Ongelmana vain oli, mistä valtio saisi yhtäkkiä lehmä, joten suunnitelma taisi jälleen kerran kuivua kokoon. Ministerien velvollisuus on kuitenkin välittömästi lähteä selvittämään ehdotuksen toimeenpanemista.

Sana ”diktaattori” herättää mielikuvia verisestä tyrannista. Venezuelassa on kuitenkin tapettu vain jokunen toimittaja, ei riittävästi herättämään laajempaa kansainvälistä mielenkiintoa. Muutamia poliittisia vankeja on, mutta niin ikään ei riittävästi kansainvälisille uutistoimistoille. Latinalaisesta Amerikasta odotetaan perinteisesti aivan toisenlaisia lukuja, jotka liikkuvat tuhansissa, ennen kuin odotukset täyttyvät.

Venezuelassa sentään vielä muutama lehti, yksi televisionkanava ja jokunen radiokanavakin jatkavat hallituksen ankaraa kritiikkiä. Mutta radiokanavilla poliittisten ohjelmien määrä on selvästi vähentynyt, kanavien mukaan siksi, että ihmiset ovat kyllästyneet politiikkaan. Mutta on myös niitä, jotka vakuuttavat asian johtuvan itsensensuurista. Esimerkiksi UCAB-yliopiston tiedonvälityksen professori Marcelino Bisbal kertoi *El Universal*-lehden haastattelussa tämän vuoden helmikuussa, että kritiikin ja poliittisten ohjelmien väheneminen johtuu

nimenomaan hallituksen uhkauksesta langettaa ankaria rangaistuksia kaikille liian kriittisille tahoille. Näin sen ei tarvitse sulkea kaikkia kanavia ja lehtiä vaan vähä vähältä tukahduttaa ne hengiltä.

Vasemmiston sympatia

Ulkomaiset viestimet ovat vähitellen luopuneet ihmettelevästä mutta ymmärtävästä suhtautumisestaan Venezuelan uuteen hallintoon. Se on kuitenkin saanut tukea merkittävilta tahoilta kuten Brasilian ja Venäjän tapaisilta valtioilta, solidaarisuusjärjestöiltä ja Euroopan parlamentin vasemmistoryhmältä. Ryhmää voisi kehottaa olemaan aidosti vasemmistolainen ja tuomitsevan maan sananvapauserikkomukset, jos se kerran tekee niin maailman muissakin osissa. Sille voisi myös kertoa, että Venezuelan hajanaiseen oppositioon kuuluu myös vasemmistoryhmittymiä. Jopa monet tunnetut vasemmistönimet maailmalla, kuten meksikolainen kirjailija Carlos Fuentes tai ranskalainen filosofi Bernard-Henri Lévy (joka äänestää edelleen Ranskan vasemmistoa), suhtautuvat purevan kriittisesti Chávezin yksinvaltiuteen. Kansainväliset sananvapauserikkomukset, esimerkiksi *Reporters sans Frontières* ja Amerikan lehdistöyhdistys ovat toistuvasti ilmaisseet huolensa Venezuelan sananvapaustilanteesta.

Kritiikkiin Venezuelan hallitus vastaa aina samalla tavalla: se syyttää sananvapauserikkomuksia ja intellektuelleja imperialismin käytyreiksi ja CIA:n agenteiksi. Monta kertaa joutuu hieromaan silmiään ja korviaan, ennen kuin uskoo, että tällaista retoriikka edelleen kuulee. Vielä huolestuttavampaa on, että Venezuela kuuluu antidemokraattisten maiden yhteenliittymään, joka pakottaa luonnonvaroillaan muut maat suhtautumaan ihmisoikeuksien loukkauksiin pragmaattisesti.

Tämä ei tarkoita sitä, että Venezuelan kriittiset mediat olisivat jotenkin objektiivisia. Päinvastoin, jos tahtoo riippumatonta tietoa, on sitä usein vaikea saada maan sisältä käsin. Esimerkiksi slummien todellisista oloista on lähes mahdotonta saada luotettavia raportteja, koska hallituksen lähteet kaunistelevalta absurdilla tavalla, oppositio taas näkee kaiken sysimustana.

Oma kokemukseni tosin on, että jälkimmäinen näkemys on siltikin lähempänä todellisuutta. Jo puoliviralliset tilastot kertovat, että väkivaltaisia kuolemia on yhtä paljon kuin monessa sotaa käyvässä maassa. Tämän seikan ovat kansainväliset tiedotusvälineet lähes tyystin ohittaneet. Vaikka raportointi on parantunut, ei senkään avulla pääse täysin selville, mihin suuntaan kehitys slummeissa on menossa.

Venezuelan hallitus on kuitenkin pitkään osannut vedellä oikeista naruista ja koskettaa arkoja hermojänteitä, jotka tekevät meistä hyvinvoivista kaukaisten köyhien ystäviä. Siksi tilanne muistuttaa mielestäni vanhaa tarinaa sammakosta ja kattilasta: Jos sammakon heittää kattilaan, jossa on kiehuva vettä, se hyppää sieltä saman tien pois. Mutta jos sen panee kattilaan ja kuumentaa vettä vähitellen, se ei huomaa mitään vaan jää kattilaan ja lopulta kuolee, kun vesi alkaa kiehua.